

їх називають), в умовах розбудови незалежної демократичної держави Україна на теренах пострадянської України останніми десятиліттями значно актуалізувалися.

З одного боку, неможливо розвивати громадянське демократичне суспільство без утвердження національної свідомості громадян незалежної суверенної України, а з іншого, – неможливо без критичного мислення об'єктивно оцінити історичне минуле України, позбутися рудиментів радянського і пострадянського світосприйняття, характерного для багатьох українців. Саме ці положення й зумовили вибір теми і визначили підходи до її висвітлення. Адже саме критичне мислення сприяє формуванню здатності об'єктивного світосприйняття молодого покоління, розвиває здібності до рефлексії, самоаналізу, передбачення майбутнього і наслідків прийнятих рішень і здійснених вчинків, тобто до антиципації, яка дає можливість усвідомити місце своєї нації у світі серед інших народів.

Література

1. Вукіна Н. Навіщо українцям критичне мислення? // Директор школи. – № 10–11. – 2006. – С.18–19.
2. Десятов Д.Л. Практичні аспекти застосування методів критичного мислення на уроці історії / Д.Л. Десятов // Історія в школах України. – 2007. – № 9.
3. Дорошенко Д. Нарис історії України: у 2-х томах. – Львів, 1991. – Т.І. – С.109.
4. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900–1939 роках. Навчальний посібник з історії України та всесвітньої історії для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів./ Ю.Комаров, В.Мисан, А.Осмоловський, С.Білоножко, О.Зайцев. – К.: Генеза, 2004. – 255 с.
5. Кононенко П.П. Українознавство. Навчальний посібник / К.: Заповіт, 1994. – 320 с.
6. Концепція громадянської освіти в Україні // Інформаційний бюлетень Проекту «Education for democracy in Ukraine». – Вип.2, жовтень. – 2000.
7. Терно С. Чи навчені наші учні мислити критично? // Директор школи. – № 7. – 2007. – С.17–24.
8. Тягло А.В., Воропай Т.С. Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века. – Харьков: Университет внутренних дел, 1999. – 285 с.
9. Lipman M. Critical Thinking: What can it be? in Critical Thinking and Learning. – Montclair State University, 1992. – 395 p.

Аннотация. В статье рассмотрена роль критического мышления как фактора формирования у учащихся национального самосознания на уроках истории Украины. Описаны приёмы его применения во время изучения знаковых тем в истории Украины, определён круг таких тем.

Ключевые слова: критическое мышление, ученики, образование.

Summary. The article deals with the role of critical thinking as a means of national consciousness development at the lessons of the history of Ukraine. A number of important themes and critical thinking techniques which serve this purpose are regarded in the article.

Key words: critical thought, students, education.

Надійшла до редколегії 02.12.2011 р.

УДК 373.1:371.123(430)

Сулима О. В.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

Анотація. У статті досліджено розвиток компетентнісного підходу та його відображення у професійній підготовці педагогів дошкільної освіти ФРН, проаналізовано думку німецьких вчених стосовно змісту поняття «професійна компетентність».

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, Німеччина, освіта, вихователь дошкільної освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Відомі міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів розробляють проблематику компетентнісно орієнтованої освіти, яка у багатьох країнах світу набула ґрунтовного розв'язання. У галузі освітнього законодавства більшості європейських країн було прийнято низку законів та урядових постанов, які стали підставою для розроблення та впровадження сучасного змісту освіти. Державні вітчизняні стандарти дошкільної, початкової, базової та повної загальної середньої освіти підкреслюють пріоритетність формування компетентностей, але у змісті освітніх галузей компетентнісна ідея презентована не завжди системно та вкрай нерівномірно [3, 18]. Ідея компетентнісного підходу стала одним із наріжних каменів нової системи освіти.

Вивчення головних світових тенденцій у сфері освітньої політики, досвіду підготовки педагогів дошкільної освіти провідними країнами світу сприяє прогресивним перетворенням у вітчизняній системі освіти. Висока кваліфікація ВНЗ Федеративної Республіки Німеччини,

якість освіти, підготовки та перепідготовки кадрів обумовлює доцільність і важливість вивчення досвіду Німеччини у підготовці фахівців дошкільної освіти.

Аналіз досліджень за проблемою показав, що вища педагогічна освіта за кордоном досліджувалася багатьма українськими педагогами (Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, С. Власенко, Є. Вільчковський, В. Жуковський, Л. Зязюн, Т. Кошманова, К. Корсак, Н. Лавриненко, М. Лещенко, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Поліщук, Н. Постригач, Л. Пуховська, Л. Хомич та інші).

Компетентнісний підхід в системі вищої та загальної середньої освіти є предметом наукового дослідження вітчизняних науковців – І. Бабин, Н. Бібік, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Савченко, С. Сисоєвої, Т. Смагіної, Н. Фоменко та інші. Характеристику компетентнісного підходу знаходимо у дослідженнях російських учених, зокрема: М. Авдєєвої, В. Болотова, А. Войнова, А. Вербицького, І. Зимньої, В. Краєвського, В. Серікова, А. Хуторського та інші.

Окремі аспекти компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців дошкільного профілю України, висвітлено у наукових працях Л. Артемової, І. Бега, О. Гончарової, О. Добревої, Ю. Косенко, А. Омеляненко та інших. Проте компетентнісний підхід у сучасній дошкільній освіті ФРН ще не був предметом порівняльно-педагогічних досліджень.

Зміст основних професійних компетентностей та, зокрема, компетентнісний підхід у професійній підготовці вихователів дошкільної освіти висвітлюють у своїх наукових працях німецькі вчені Г. Ауернхаймер (G. Auernheimer), Х. фон Баллусек (H. Von Ballusek), Д. Дершау (D. Derschau), А. Фрель (A. Frehl), Дж. Грубер (J. Gruber), С. Хільдегард (S. Hildegard), А. Метцінгер (A. Metzinger), К. Нойманн (K. Neumann), С. Оельманн (S. Oehlmann), Ф. Попп (F. Poppe). Науковий аналіз джерел з проблеми дослідження дав змогу сформулювати предмет та мету наукового дослідження.

Предметом наукової статті є компетентнісний підхід у сучасній дошкільній освіті Німеччини. **Метою** нашого дослідження є комплексний аналіз існуючого стану вирішення питання щодо запровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку педагогів дошкільної освіти ФРН.

Виклад основного матеріалу. У положеннях Сорбонської, Болонської декларацій, Лісабонської угоди, Берлінського, Бергенського, Лондонського, Празького, Львівського комюніке, Хартії Кельнського самміту „Групи восьми” – „Цілі і задачі навчання протягом всього життя та інші закладені концептуальні основи щодо реалізації компетентнісного підходу в умовах формування глобального інноваційного суспільства із збереженням досягнень та традицій національної вищої освіти, врахуванням державного стандарту і регіональних особливостей при підготовці фахівців із впровадженням ступеневої у перспективі – три-, двоциклової структури освіти.

Компетентнісний підхід у вищій педагогічній школі є одним з важливих концептуальних положень оновлення змісту освіти. І.А. Зязюн зазначає, «головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями» [2, 13].

Німеччина, втілюючи в життя заклик президента країни, професора Хорста Келера (Horst Köhler), докладає значних зусиль, щоб стати «країною ідей» – німецькі вищі навчальні заклади стають справжніми центрами висококваліфікованого навчання. За підрахунками німецьких експертів, до 2010 р. тільки 16 % робочих місць у ФРН будуть пов'язані із використанням малокваліфікованої праці, а більш ніж 40 % вимагатимуть залучення дипломованих фахівців [1, 1].

Здійснений нами аналіз німецьких наукових джерел щодо визначення поняття «компетентність» та «компетентнісний підхід» свідчить про те, що сучасні підходи до трактування професійної компетентності різняться. Та ми погоджуємося з Л. Отрощенко, яка наголошує, що більшість німецьких учених розглядають це поняття у двох аспектах: з одного боку, як мету освіти, професійної підготовки, а з іншого – як проміжний результат, який характеризує фахівця, виконуючого свою професійну діяльність [4, 285].

На переконання відомого британського психолога Дж. Равена, компетентність — це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання в конкретній предметній сфері, яка охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. У своїй книзі „Компетентність в сучасному суспільстві” науковець дає розгорнуте тлумачення цього терміна, а також наводить список 39 компетентностей, особливу увагу зосередивши на категоріях «готовності», «впевненості», «здатності», «відповідальності» людини [6, 14-15].

Проведемо паралелі щодо розвитку компетентнісного підходу та відображення його у професійній підготовці педагогів дошкільної освіти ФРН, умовно поділяючи цей процес на три етапи:

– *Початковий етап.* Протягом 1960 – 70-тих років ХХ століття розпочинається наукова робота над визначенням понять «компетентність» і «компетенція». Так, німецький науковець Ф. Вайнерт (F. Weinert) у своїх працях визначає компетентність як «когнітивні вміння й навички, якими володіє індивідуум або яких він навчився для вирішення певних проблем, а також пов’язані з цим мотиваційна, обдумані наперед соціальна готовність та здібність до успішного та відповідального вирішення проблем» [4, 286].

У 1967 році рішенням Конференції Міністерства культури була акредитована нова спеціальність «Державно визнаний вихователь» та введена у «Навчальні програми для вихователів дитячих садків, нянь, сімейних вихователів, вихователів для роботи з молоддю» вищих професійних шкіл з соціальної педагогіки. Також було визначено трирічний термін навчання (два роки теоретична освіта, рік – виробнича практика) та зазначено умови вступу – закінчення середньої школи та рік перед практики. Відбулася зміна й у самих навчальних програмах з підготовки вихователів, де зазначалось, що протягом навчання майбутні вихователі засвоюють психолого-педагогічні знання, формують на практиці основні професійні вміння і навички, виконуючи їх, студенти повинні розмірковувати над їх виконанням, усвідомлюючи потребу і важливість їх діяльності для себе та для суспільства. Саме так розвивається компетентність тієї чи іншої життєвої сфери, де людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто є компетентною), реалізуючи себе через так звані «ключові» чи життєві компетентності. У рамках певної навчальної дисципліни розвивається предметна компетентність. [14]

– *Другий етап.* У 80-90х рр. ХХ століття вченим вдалося створити перелік ключових компетенцій. Зокрема, Джон Равен в своїй книзі „Компетентність в сучасному суспільстві” дає розгорнуте тлумачення цього терміна, а також наводить список 39 компетентностей, особливу увагу зосередивши на категоріях «готовності, впевненості, здатності, відповідальності» людини [6, 15].

Обґрунтуванням компетентнісного підходу в професійній підготовці педагогів ФРН займаються О. Бауер (O. Bauer), Х. Хінтерхубер (H. Hinterhuber), К. Кралер (Ch. Kraler), Е. Кестнер (E. Kestner), М. Шратц (M. Schratz), К. Нойманн (K. Neumann), С. Оельманн (S. Oehlmann), Ф. Попп (F. Popp), Х. Фолькер (H. Volker).

Уже через 15 років після першого спільного рішення федеративних земель Німеччини про структуру освітнього шляху «державно дипломованих вихователів», змінилися і розвинулися, досить протилежно в деяких федеративних землях, форма навчання та екзаменаційні умови. Для досягнення єдності в питаннях освіти вихователів у 1982 році вступає в силу «Угода сторін про освіту та екзаменування вихователів». Структура освіти поділяється на три частини: допрофесійний досвід; дворічна теоретична підготовка з дидактики та методики соціально педагогічної практики, мистецтва, музики, гри, педагогіки, психології та ін.; обов’язкова річна практика [9]. У навчальних програмах все ще прописуються обов’язкові ключові кваліфікації, які студенти здобувають під час вивчення дисциплін та проходження практики. Вагомий внесок щодо окреслення умов становлення професіоналізму фахівців здійснив німецький дослідник Петер Йегер (Peter Jäger), який вважає показником професіоналізму фахівців *діяльнісну професійну компетентність* (нім. Handlungskompetenz) та виокремлює її чотири структурні компоненти: *фахова, соціальна, методична та особистісна* компетентності. Науковець пропонує

детальну схему складових компетентності та визначає професійно важливі особистісні якості, якими має володіти компетентний фахівець [4, 289]. Внаслідок цього вищі професійні школи, педагогічні інститути та університети почали працювати над створенням моделі компетентнісної підготовки педагогів дошкільної освіти. Німецький дослідник Петер Йегер (Peter Jäger) здійснив вагомий внесок щодо окреслення умов становлення професіоналізму сучасних фахівців. П. Йегер вважає показником професіоналізму фахівців *діяльнісну професійну компетентність* (нім. Handlungskompetenz) та виокремлює її чотири структурні компоненти: *фахова, соціальна, методична та особистісна* компетентності. Науковець пропонує детальну схему складових компетентності та визначає професійно важливі особистісні якості, якими має володіти компетентний фахівець [14].

– *Сучасний етап*. Підписання Сорбонської, Болонської декларацій, Лісабонської угоди, Берлінського, Бергенського, Лондонського, Празького, Львівського комюніке сприяло розгляду країнами-партнерами ЄС освітньої сфери в якості пріоритетної, спрямовану на інтеграцію. Вчені провідних країн світу визначають три основні компоненти в компетентнісній освіті (формування знань, умінь і цінностей особистості), де компетенція виступає головною складовою компетентнісно-орієнтованого навчання [5, 16]. З 2001 року в німецькій педагогічній літературі словосполучення «розвиток компетентності» стає найчастіше уживаним терміном, який замінив попередньо популярний термін «ключові кваліфікації» Е. Нуїсл (Ekkehard Nuissl), Х. Зіберт (Horst Siebert) [4, 286].

Відповідно відбулися зміни й у професійній підготовці педагогів дошкільної освіти: була запроваджена двоциклова система, зокрема, підготовка майбутніх вихователів відбувається в університетах і вищих спеціальних школах за освітніми кваліфікаціями бакалавр (Bachelor), магістр (Master). У Рамковій угоді 2002 року «Про освіту та атестацію вихователів дошкільних закладів» наголошується на тому, що освіта повинна сприяти професійним компетентностям, пов'язуючи у собі професійні, фахові та соціальні компетенції [11, 46]. Згодом, у 2005 році, на Конференції Міністрів у справах сім'ї та молоді, перелік основних компетенцій вихователів почав змінюватися та ставати більш вимогливим з різних перспективних точок. Вражаючими стали заклики міністрів у справах молоді про розширення міждисциплінарних і крос-функціональних компетентностей педагогів на всіх рівнях освітньої піраміди. Університети були змушені розробити нові освітні програми з підготовки вихователів з урахуванням висновків конференції про нові вимоги до компетенцій і компетентностей педагогів дошкільної освіти [8; 10; 13].

У рамках проекту «Професіонали в дитячому садку» (Profis in Kitas 2008) було розроблено рамки-орієнтири для навчальних напрямів з дошкільної педагогіки а також кваліфікаційні рамки, у яких були названі обов'язкові компетентності вихователів: *праксеологічні; комунікативні; компетенції співпраці; креативні компетенції; інформаційно-медіальні; моральні компетенції* [7, 15].

Упровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки педагогів дошкільної освіти наразі передбачає розробку інтегрованих навчальних курсів, у яких предметні галузі співвідносяться з різними видами компетентностей, розширення в структурі навчальних програм міжпредметного компоненту. Кожна модульна книга з підготовки педагогів дошкільної освіти містить детальний опис запропонованих тематичних напрямів, модулів та відповідно – перелік основних компетентностей, що можна здобути під час навчання. Моніторингом засвоєння знань та компетентностей є чисельні колоквиуми, курсові роботи, реферативні повідомлення, творчі проекти та ведення студентами особистого щоденника [12, 2].

Та все ж дослідження німецьких науковців доводять, що сучасна система освіти мусить ставити перед собою все нові завдання і вимоги до покращення компетенцій та професійної підготовки майбутніх вихователів.

Висновки. Вивчення німецького досвіду підготовки вихователів дошкільних закладів щодо компетентнісного підходу є дуже корисним задля проектування єдиної концептуальної політики вітчизняної педагогічної освіти та узгодження критеріїв професійної підготовки та ключових компетентностей педагогів дошкільної освіти для роботи як в Україні, так і

закордоном. Отже, урахування прогресивних ідей провідних країн світу, зокрема Німеччини, у формуванні й розвитку професійної компетентності педагогів дошкільної освіти дозволить вдосконалити професійну підготовку вітчизняних вихователів дошкільних закладів.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в розгляді практичної реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці вихователів дошкільних закладів ФРН та окресленні можливих шляхів практичного впровадження провідних ідей в контексті компетентнісного підходу педагогічної освіти в Україні.

Література

1. Зарицкий Б. Е. Германские парадоксы: нехватка квалифицированных специалистов на фоне растущей безработицы / Б. Е. Зарицкий // Вестник финансовой академии. – 2002. – № 3–4(23). – С. 1–6.
2. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. / Зязюн І.А. // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К.; Глухів: РВВ ГАПУ.– 2005. – С.10-18
3. Овчарук О. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах / О. Овчарук // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 17–21.
4. Отрошенко Л.С. Професійна компетентність фахівця у дослідженнях німецьких вчених./ Отрошенко Л.С. // Теоретичний та науково-методичний часопис Вища освіта України №3 (додаток 1) – 2011р.– Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології».– К.: «Педагогічна преса». – 2011.– Т.2.– 532с.– С.284-292
5. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн./ Помету О.І.// Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С.“.– 2004. – С. 15-25.
6. Сень Л.В. Розвиток компетентнісно орієнтованого навчання за кордоном. / Сень Л.В. // Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні компетенції та компетентності вчителя“, 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.– 2006. – С. 14- 17.
7. A. Frey. Die Kompetenzen von Erzieherinnen und Erzieher. – Köln, 2006.
8. Anrechnung beruflicher Kompetenzen auf die Hochschulausbildung von ErzieherInnen (Stand 06/2008)
9. Bayerisches Staatsministerium für Unterricht, Kultus, Wissenschaft und Kunst: Schulordnung für die Fachakademien für Sozialpädagogik vom 04.09.1985, zuletzt geändert am 22.08.2000
10. Heidegger G. Von Schlüsselqualifikationen zu Schlüsselkompetenzen. Schlüsselqualifikationen kontrovers / G. Heidegger. – Aargau. – 1996.
11. Katrin Kogel. Kompetenzen der Erzieherinnen. Oder die Frage: Wer genügt wann und wie den bildungstheoretischen Anforderungen?//Klein & groß 7-8/2007, Jg. 60, S. 45 – 49.
12. Nadine Hübener, Petra Rechenbach. Die Ausbildung von Erzieherinnen und Erziehern in Thüringen/ Ein Beitrag der GEW Thüringen zur Debatte der Ausbildung von Erzieherinnen und Erziehern auf Hochschulniveau. – Erfurt, 2009.
13. Rahmenvereinbarung zur Ausbildung und Prüfung von Erziehern/Erzieherinnen (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 28.01.2000)
14. von Balluseck H., Kruse E., Pannier A., Schnadt P. (Hrsg.): Von der ErzieherInnen-Ausbildung zum Bachelor-Abschluss – Mit beruflichen Kompetenzen ins Studium. Band 7 aus der Reihe [Elektronischer Ressource].– Режим доступа: <http://www.BerlinerBeitraege.zu.Bildung.Gesundheit.und.Sozialer.Arbeit>

Анотація. В статті досліджено розвиток компетентного підходу і його відображення в професійній підготовці педагогів дошкільного освіти ФРН, проаналізовано думку німецьких учених щодо змісту поняття «професійна компетентність».

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, Німеччина, освіта, вихователь дошкільного освіти.

Summary. The author of the paper investigates the development of the competence approach and its reflection within training of preschool teachers in Germany. Also she analyses the studies of German scientists regarding the content of "professional competence" concept.

Key words: competence approach, professional competence, Germany, education, preschool teacher

Надійшла до редакції 12.12.2011 р.

УДК 371

Уйсімбаєва Н. В.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. В статті аналізуються різні підходи науковців до визначення змісту понять «творчість», «активність», «творча активність», розглядаються проблеми розвитку творчої активності студентів.

Ключові слова: творчість, активність, творча активність, творчий потенціал, креативність.

У контексті особистісної орієнтації як основного напрямку розвитку професійної освіти особистість постає як активний суб'єкт життєдіяльності, компетентна особа, здатна реалізувати свої потенційні можливості, жити повноцінним життям, самостійно діяти, здійснювати власний вибір, приймати незалежні рішення та відповідати за їхні наслідки. Визначивши орієнтир на входження до єдиного простору вищої освіти Європи, Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, одним з напрямків якої є впровадження у систему національної фахової підготовки освітньої стратегії, спрямованої на розвиток творчої особистості.